

CM MBO

commissie
macrodoelmatigheid
mbo

Jaarverslag 2019

Inhoudsopgave

1. Samenvatting	3
2. Inleiding	5
Deel I: Terug- en vooruitblik ontwikkeling macrodoelmatigheid mbo	6
3. Terugblik landelijke ontwikkeling macrodoelmatigheid	6
• 3.1 Ontwikkeling arbeidsmarktperspectief	6
• 3.2 Ontwikkeling doelmatigheid	12
• 3.3 Waardering van het macrodoelmatigheidsbeleid	17
4. Vooruitblik macrodoelmatigheid mbo	20
Deel II Activiteiten CMMBO in 2019	22
5. Organisatie en taken CMMBO	22
• 5.1 Missie, visie en kernwaarden	22
• 5.2 Samenstelling CMMBO	22
• 5.3 Taken van CMMBO	22
• 5.4 Secretariaat	23
6. Activiteiten CMMBO in 2019	24
• 6.1 Macrodoelmatigheid	24
• 6.2 Fusietoets	25
• 6.3 Kleinschalige, unieke opleidingen	25
• 6.4 Communicatie	26

1. Samenvatting

In dit jaarverslag blikt de Commissie eerst terug op de ontwikkeling van de macrodoelmatigheid van het mbo in de afgelopen jaren. Daarna benoemt de Commissie thema's die uit oogpunt van macrodoelmatigheid de komende jaren aandacht verdienen en doet de Commissie verslag van haar activiteiten in 2019.

De feitelijke ontwikkeling van de macrodoelmatigheid van het mbo in de afgelopen jaren is bescheiden. Voor zover er sprake is van een ontwikkeling is deze in overwegende mate een reactie van het mbo-stelsel op externe invloeden (zoals de ontwikkeling van het aantal studenten en van de economische conjunctuur) dan een doelgerichte beweging vanuit het stelsel zelf. Dat is niet vreemd, omdat de Commissie tijdens de afgelopen jaren geconstateerd heeft dat er binnen het mbo-stelsel op bestuurlijk niveau sterk uiteenlopende opvattingen leven t.a.v. de ontwikkelingsrichting van het mbo en bijbehorende nut en noodzaak van het macrodoelmatigheidsbeleid. Deze verscheidenheid aan opvattingen hangt volgens de Commissie nauw samen met de verschillende waardeoriëntaties op het mbo. De één ziet het mbo als regionaal kenniscentrum dat een bijdrage behoort te leveren aan de sociaal-economische ontwikkeling van de regio, de ander beschouwt het mbo als een regionaal uitschenkpunt van een breed palet aan opleidingen die landelijk ontwikkeld worden en weer anderen vinden de persoonlijke ontwikkeling van jongeren het belangrijkste waarbij de praktijk vooral dient als betekenisvolle leeromgeving, niet zozeer voor specifieke beroepsvorming.

Uit voorgaande terugblik kunnen een aantal thema's afgeleid worden die de komende jaren uit oogpunt van macrodoelmatigheid aandacht verdienen. Deze zijn als volgt:

- *De veranderende mbo-student en zijn (leer)loopbaan:*
Wat opvalt is dat het profiel van de mbo-student structureel aan het veranderen is. Zo volgt voor het eerst meer dan de helft van alle studenten een niveau 4-opleiding. Recent onderzoek laat zien dat inmiddels de meerderheid van de instromende studenten niet meer direct een specifiek beroep wil leren. Men wil zichzelf vooral ontwikkelen tot een zo hoog mogelijk niveau en pas gaandeweg de leerloopbaan op basis van opgedane praktijkervaringen een meer definitieve beroepskeuze maken. Daarnaast vragen studenten met een minder gunstige uitgangspositie meer aandacht. Tenslotte is er nog een groep studenten, inmiddels een minderheid, die direct een liefst zo specifiek mogelijke vakopleiding wil volgen om daarna te gaan werken. Kortom: veranderende doelgroepen met andere ambities. Hoe is daarbij de initiële belangstelling van studenten gedurende de leerloopbaan te verbinden met een duurzaam arbeidsmarkt- en doorstroomperspectief?
- *Niveau 2 van de beroepsopleidende leerweg is geen startkwalificatie meer:*
De uitgevoerde analyse bevestigt wederom de kwetsbare positie op de arbeidsmarkt van gediplomeerden van niveau 2-opleidingen in de beroepsopleidende leerweg. Het duidt op een arbeidsmarktperspectief dat structureel afneemt. Hoewel het zeker voor een groep jongeren een prestatie is om een dergelijk diploma te halen, is er in de huidige situatie in onvoldoende mate sprake van een duurzame start op de arbeidsmarkt (= startkwalificatie). Hoe kan mbo-2 als startkwalificatie zo ingevuld worden dat deze niet meer gezien wordt als eindpunt van leren, maar juist als startpunt van verder leren? Dit gegeven het feit dat deze doelgroep zich niet altijd tot het initiële beroepsonderwijs aangetrokken voelt en vooral informeel leert?

- *Versnippering van het opleidingsaanbod in relatie tot de innovatiekracht van het mbo:*

Gelet op de huidige tijd van snelle innovatie meent de Commissie dat het arbeidsmarktperspectief en de aantrekkelijkheid van opleidingen gebaat zijn bij een continue vernieuwing van het curriculum door docenten aan de hand van innovaties in het werkveld. De Commissie heeft signalen dat versnippering leidt tot een (te) beperkt vermogen tot innoveren. Dit terwijl het vaak gaat om arbeidsmarktrelevante opleidingen. Wat zijn de redenen voor versnippering van het opleidingsaanbod in met name de techniek, uit oogpunt van het onderwijsveld en werkveld? Waar leidt het daadwerkelijk toe? En welke eventuele oplossingen zijn mogelijk?

- *Huidige kwantitatieve maatstaven in Beleidsregel onvoldoende richtinggevend:*

De Commissie signaleert verschillende waardeoriëntaties binnen het mbo die ieder een andere uitwerking hebben voor de macrodoelmatigheid van het opleidingsaanbod. De verschillende oriëntaties maken het mbo complex en leiden nu tot uiteenlopende en soms tegenstrijdige verwachtingen en waarderingen. Ook kunnen de verschillende oriëntaties uit oogpunt van macrodoelmatigheid niet over één kam geschoren worden. De huidige kwantitatieve maatstaven van de Beleidsregel staan op zichzelf en zijn weinig gerelateerd aan de complexiteit van het mbo en de genoemde waardeoriëntaties. Wat is de maatschappelijk gewenste ontwikkelingsrichting van het mbo? Wat volgt hieruit voor de gewenste en minimale maatstaven voor arbeidsmarktperspectief, doorstroom en doelmatigheid? Een duidelijke ambitie geeft ook richting aan zelfsturing.

2. Inleiding

Op 1 september 2019 was het vier jaar geleden dat de Commissie macrodoelmatigheid mbo is ingesteld. Inmiddels zijn de leden van de Commissie opnieuw benoemd voor een periode van vier jaar. Aan het begin van deze nieuwe periode kijkt de Commissie in dit jaarverslag eerst terug op de ontwikkeling van de macrodoelmatigheid van het mbo in de afgelopen jaren. Daarna benoemt de Commissie thema's die uit oogpunt van macrodoelmatigheid de komende jaren aandacht verdienen en doet de Commissie verslag van haar activiteiten in 2019.

In deel I van dit jaarverslag blikt de Commissie in hoofdstuk 3 terug op de landelijke ontwikkeling van het arbeidsmarktperspectief en de doelmatigheid van het mbo. Deze feitelijke ontwikkelingen worden vervolgens kort in contexten geplaatst die overeenkomen met verschillende waardeoriëntaties die de Commissie in het mbo waarneemt. Op basis van deze beknopte evaluatie benoemt de Commissie in hoofdstuk 4 een aantal thema's die de komende jaren nadere aandacht verdienen om de macrodoelmatigheid van het mbo verder te stimuleren.

In deel II van dit jaarverslag geeft hoofdstuk 5 een bondig overzicht van de taken en organisatie van de CMMBO. Hoofdstuk 6 bevat een kort overzicht van de in 2019 uitgevoerde activiteiten.

Deel I: Terug- en vooruitblik ontwikkeling macrodoelmatigheid mbo

3. Terugblik landelijke ontwikkeling macrodoelmatigheid

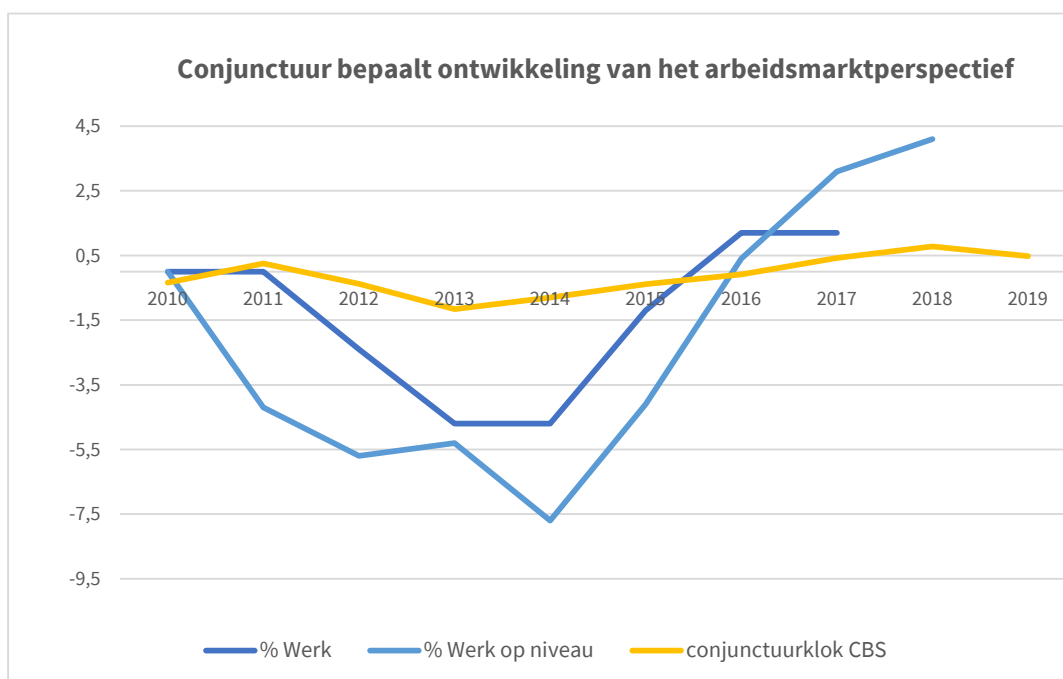
In dit hoofdstuk wordt in paragraaf 3.1 eerst de landelijke ontwikkeling van het arbeidsmarktperspectief van het opleidingsaanbod in het mbo beknopt geanalyseerd. Daarna volgt in paragraaf 3.2 een korte analyse van de ontwikkeling van de doelmatigheid. Vervolgens worden in paragraaf 3.3 de belangrijkste uitkomsten geplaatst in het licht van verschillende waardeoriëntaties die in het mbo voorkomen.

3.1 Ontwikkeling arbeidsmarktperspectief

Voor de evaluatie van de wet en beleidsregel Macrodoelmatigheid in het mbo heeft ResearchNed een uitgebreide analyse gemaakt van de ontwikkeling van de instroom in en het aanbod van opleidingen in relatie tot het historisch en toekomstig arbeidsmarktperspectief van opleidingen. Dit om na te gaan of de instroom in en het aanbod van opleidingen met meer arbeidsmarktperspectief sinds de invoering van de wetgeving is toegenomen. Uit de analyses blijkt dat dit in het algemeen niet het geval is. Er zijn niet evident minder studenten die kiezen voor opleidingen met een relatief ongunstig arbeidsmarktperspectief, het aanbod van opleidingen is daarin groot en in de tredmatige instroom in opleidingen noch in de ontwikkeling van het opleidingsaanbod zijn in de afgelopen periode verschuivingen te zien die duiden op een substantieel toegenomen arbeidsmarktperspectief. ResearchNed heeft dus uit oogpunt van arbeidsmarktperspectief geen verbeterde werking van het mbo-systeem geconstateerd de afgelopen jaren.

De economische conjunctuur heeft wel invloed op het arbeidsmarktperspectief van mbo-opleidingen. Dit wordt geïllustreerd door onderstaande grafiek 1. Daarin wordt vanaf het jaar 2010 de geïndexeerde, landelijke ontwikkeling aangegeven van de indicatoren '% werk' en '% werk op niveau' van gediplomeerde mbo-schoolverlaters ten opzichte van de conjuncturele ontwikkeling.

Grafiek 1: Relatie tussen verloop van indicatoren arbeidsmarktperspectief en conjunctuur

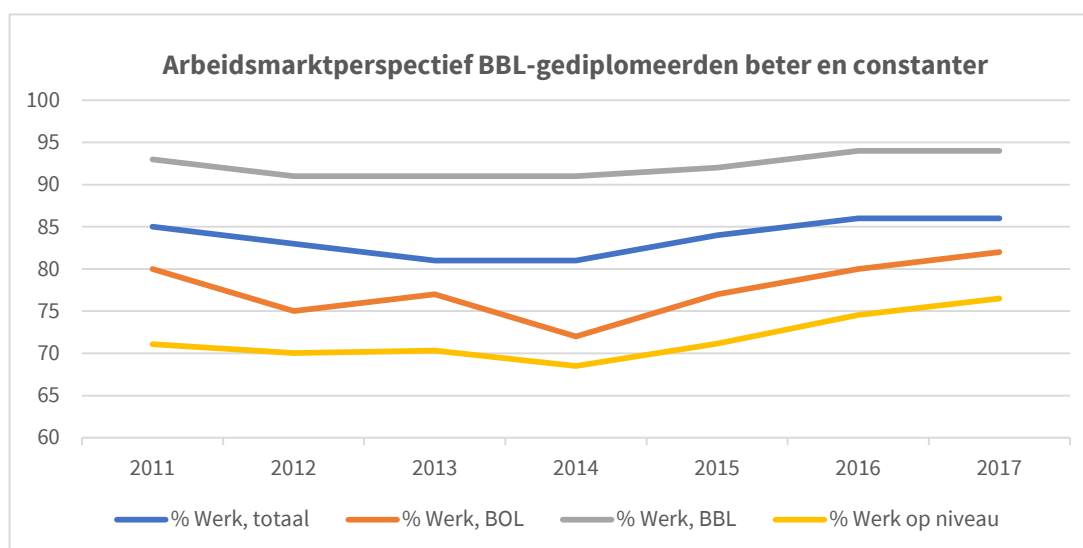
Bron: CBS, ROA

Het gemiddelde % werk (CBS) en % werk op niveau (ROA) laten hetzelfde patroon zien als de conjuncturele ontwikkeling (CBS), waarbij beide indicatoren relatief sterker reageren dan de conjunctuur. Ofwel: een kleine verandering in conjunctuur geeft naar verhouding een grotere verandering van beide indicatoren. Na de economische crisis van 2012/2013 is er vanaf 2014 voor beide indicatoren sprake van een opgaande lijn. De conjunctuurskrik van het CBS laat recent een licht dalend verloop zien: de economische groei vlakt af. Afhankelijk van hoe deze ontwikkeling zich doorzet, zal er effect zijn op het % werk en % werk op niveau.

Geconcludeerd kan worden dat de ontwikkeling van het arbeidsmarktperspectief van mbo-opleidingen vooral is beïnvloed door conjuncturele en structurele ontwikkelingen op de arbeidsmarkt (de vraagzijde) en niet zozeer door ontwikkelingen in instroom of van aanbod van opleidingen (de aanbodzijde). Om te beoordelen of een opleiding voldoet aan de zorgplicht arbeidsmarktperspectief geeft de Beleidsregel macrodoelmatigheid richting d.m.v. signaalwaarden voor werk (70%) en werk op niveau (50%), dit naast andere criteria. Deze signaalwaarden zijn destijds voorzichtig geformuleerd om eerst ervaring op te doen en van te leren¹. Ze zijn gebaseerd op de arbeidsmarktpositie van gediplomeerde schoolverlaters van de periode 2009 t/m 2011 (ten tijde van overwegend laagconjunctuur) van de ca. 10% slechtst presterende beroepsopleidingen. Dat uit de recente evaluatie van de wet en beleidsregel blijkt dat nu gemiddeld zo'n 7% van alle mbo-opleidingen slechter presteert dan de signaalwaarde voor werk, is te verklaren op basis van de gemaakte keuze en het feit dat de conjunctuur zich sindsdien gunstig heeft ontwikkeld. De lat ligt dus laag.

Een gunstige uitzondering vormt de beroepsbegeleidende leerweg (BBL). De volgende grafiek 2 geeft o.a. een beeld van de ontwikkeling van het gemiddelde % werk (CBS), uitgesplitst naar leerweg (BOL en BBL) over de afgelopen jaren.

Grafiek 2: Ontwikkeling arbeidsmarktperspectief naar leerweg

Bron: CBS, ROA

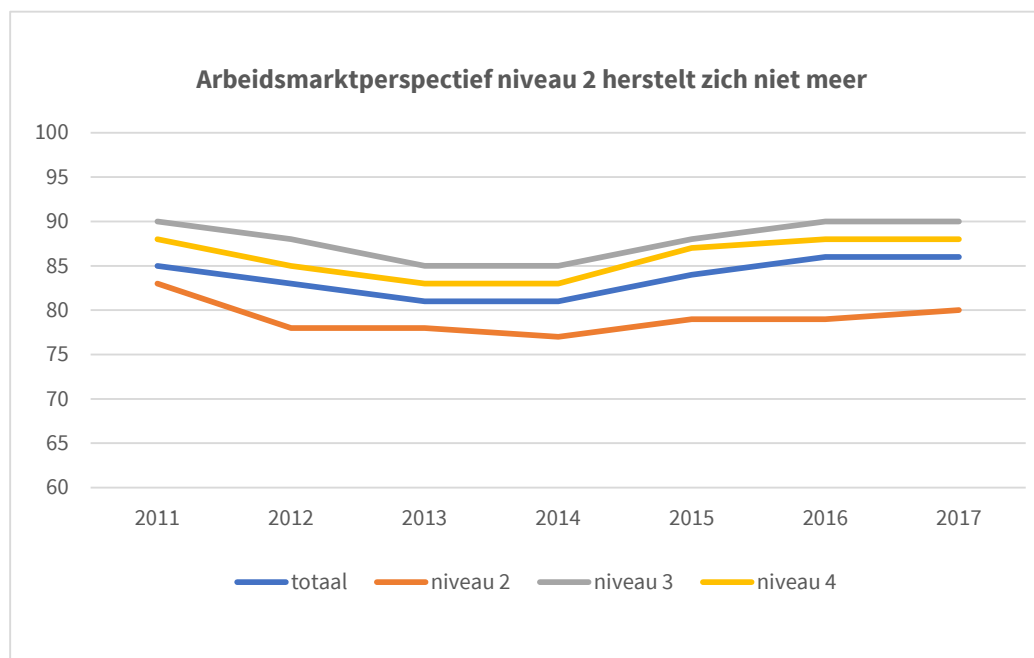
Bovenstaande grafiek laat o.a. zien dat het % werk voor gediplomeerde schoolverlaters van de BBL-leerweg in de betreffende periode zo'n 12%-punt tot 19%-punt hoger ligt dan voor gediplomeerde schoolverlaters van de beroepsopleidende leerweg (BOL). Daarnaast fluctueert het % werk voor BBL-ers veel minder sterk met de conjuncturele ontwikkeling dan het % werk voor BOL-ers. Dit komt omdat het aantal BBL-ers zich aanpast aan de ontwikkeling van de vraag vanuit het werkveld en het aantal BOL-ers nauwelijks tot niet (zie ook grafiek 6). Meer dan 90% van de gediplomeerde schoolverlaters van de BBL-leerweg heeft ruim een jaar later werk en behoudt dat ook².

¹ Macrodoelmatigheid mbo: inkadering zorgplicht arbeidsmarktperspectief, ROA, 2014

² Schoolverlater mbo-bbl heeft vaak werk, CBS, 2019

Het arbeidsmarktperspectief van mbo-opleidingen verschilt voorts per niveau. De volgende grafiek 3 geeft een beeld van de ontwikkeling van het gemiddelde % werk (CBS) voor gediplomeerde schoolverlaters, uitgesplitst naar mbo-niveau 2, 3 en 4 over de afgelopen jaren.

Grafiek 3: Ontwikkeling arbeidsmarktperspectief naar opleidingsniveau

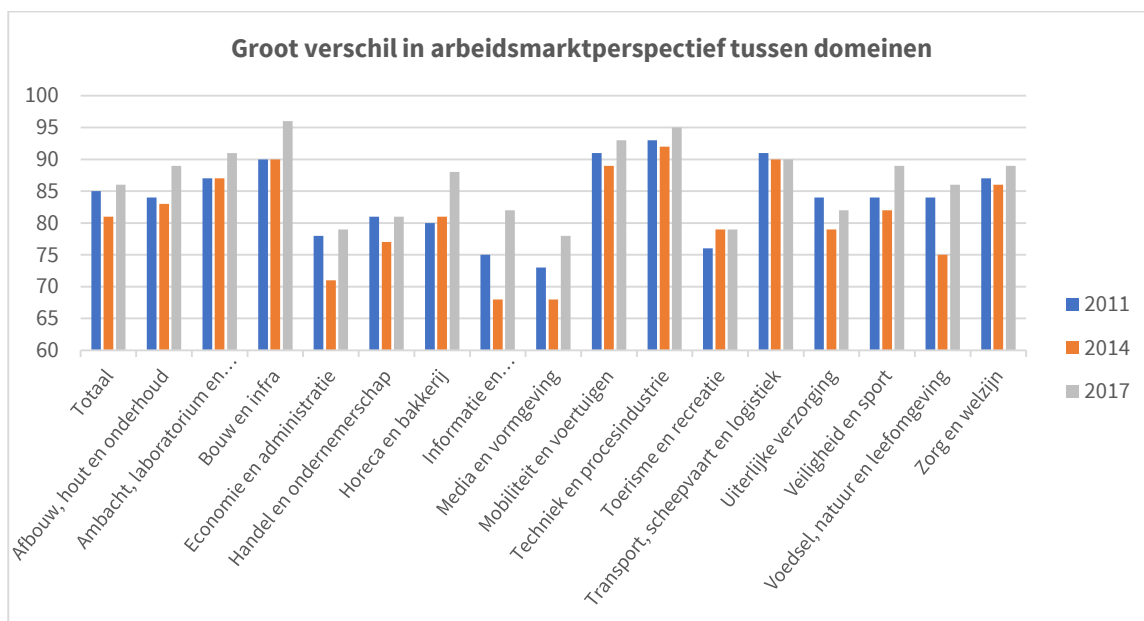
Bron: CBS

Deze grafiek laat o.a. zien dat gediplomeerde schoolverlaters van niveau 3 over de gehele periode het meeste werk vinden, iets meer dan gediplomeerde schoolverlaters van niveau 4. Het is aannemelijk dat dit komt door het relatief hoge aandeel BBL-ers op niveau 3. Daarnaast blijkt dat het percentage gediplomeerde schoolverlaters van niveaus 3 en 4 met werk inmiddels iets hoger ligt dan voor de economische crisis. Dit geldt niet voor niveau 2. Naast het feit dat het percentage gediplomeerde schoolverlaters van niveau 2 met werk beduidend lager ligt, heeft dit percentage zich recent niet meer hersteld tot het niveau van voor de economische crisis. Dit bevestigt de uitkomsten van eerdere onderzoeken³ dat het arbeidsmarktperspectief op niveau 2 niet enkel beïnvloed wordt door de conjunctuur, maar ook structureel afneemt. Dit laatste geldt vooral voor opleidingen in BOL-leerweg (in 2017 heeft 72% van deze gediplomeerde schoolverlaters werk) en niet zozeer voor de BBL-leerweg (in 2017 heeft 90% van deze gediplomeerde schoolverlaters werk).

Naast leerweg en niveau is er ook sprake van verschillen in het arbeidsmarktperspectief tussen domeinen binnen het mbo. Het volgende staafdiagram 4 toont het percentage werk voor de verschillende mbo-domeinen voor de afgelopen jaren.

³ Advies Arbeidsmarktperspectief mbo niveau 2, CMMBO, 2017

Staafdiagram 4: Ontwikkeling arbeidsmarktperspectief per domein

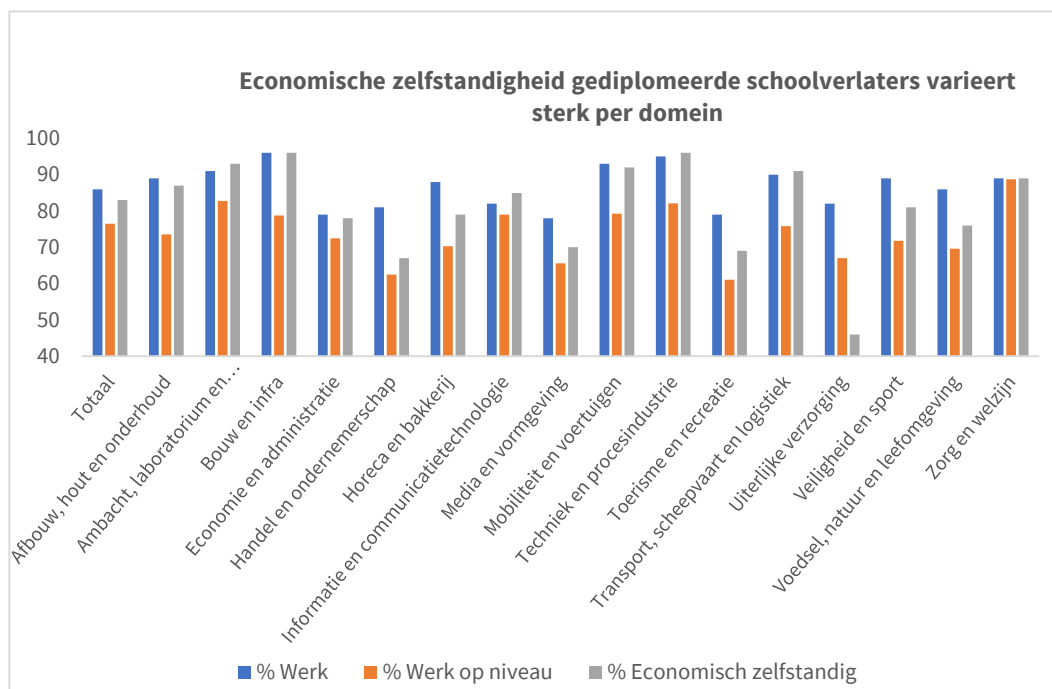
Bron: CBS

Het staafdiagram laat o.a. zien dat in alle domeinen in meer of mindere mate, mede afhankelijk van het aandeel studenten per leerweg en per niveau, het % werk heeft meebewogen met de conjuncturele ontwikkeling. Tevens toont het diagram de relatief slechtere score t.a.v. % werk voor domeinen zoals Media en vormgeving en Economie en administratie. Dit was voor de CMMBO dan ook de reden om in 2018 een advies uit te brengen over het arbeidsmarktperspectief van creatieve beroepsopleidingen en in 2019 een (eerste deel van het) advies over economisch-administratieve beroepsopleidingen. Technische opleidingen en opleidingen in de zorg laten een positief beeld zien t.a.v. het percentage gediplomeerde schoolverlaters met werk. Per domein is er ook weer sprake van verschillen tussen opleidingen. Het voert hier te ver de vele opleidingen te behandelen, daarom wordt volstaan met een duidelijk voorbeeld voor het domein Zorg en welzijn. Het % werk voor gediplomeerde schoolverlaters van de beroepsopleiding MBO-Verpleegkundige in 2017 bedraagt 97%, dat voor de beroepsopleiding Artiesten bedraagt 71%.

In de recente evaluatie van de wet en beleidsregel Macrodoelmatigheid wordt aanbevolen een indicator te gebruiken die een beeld geeft van het aandeel van de gediplomeerde schoolverlaters dat economisch zelfstandig is ruim een jaar na het betreden van de arbeidsmarkt. In het volgende diagram is voor het meest recente jaar waarover definitieve gegevens beschikbaar zijn (2017) per domein een overzicht gegeven van hoe de indicatoren % werk, % werk op niveau en % economische zelfstandigheid zich tot elkaar verhouden. Daarbij wordt voor economische zelfstandigheid uitgegaan van de definitie van het CBS⁴ (= netto bijstandsniveau alleenstaande). Dit inkomensbegrip hangt dus af van het aantal gewerkte uren en de hoogte van de beloning. Het % economisch zelfstandig ligt doorgaans wat lager dan het % werk.

⁴ Iemand wordt als economisch zelfstandig beschouwd als het individuele netto jaarinkomen uit arbeid en eigen onderneming op of boven 70 procent van het wettelijke netto minimumloon ligt, oftewel de netto bijstand van een alleenstaande.

Staafdiagram 5: Onderlinge verhouding indicatoren arbeidsmarktperspectief naar domein (2017)

Bron: CBS, ROA

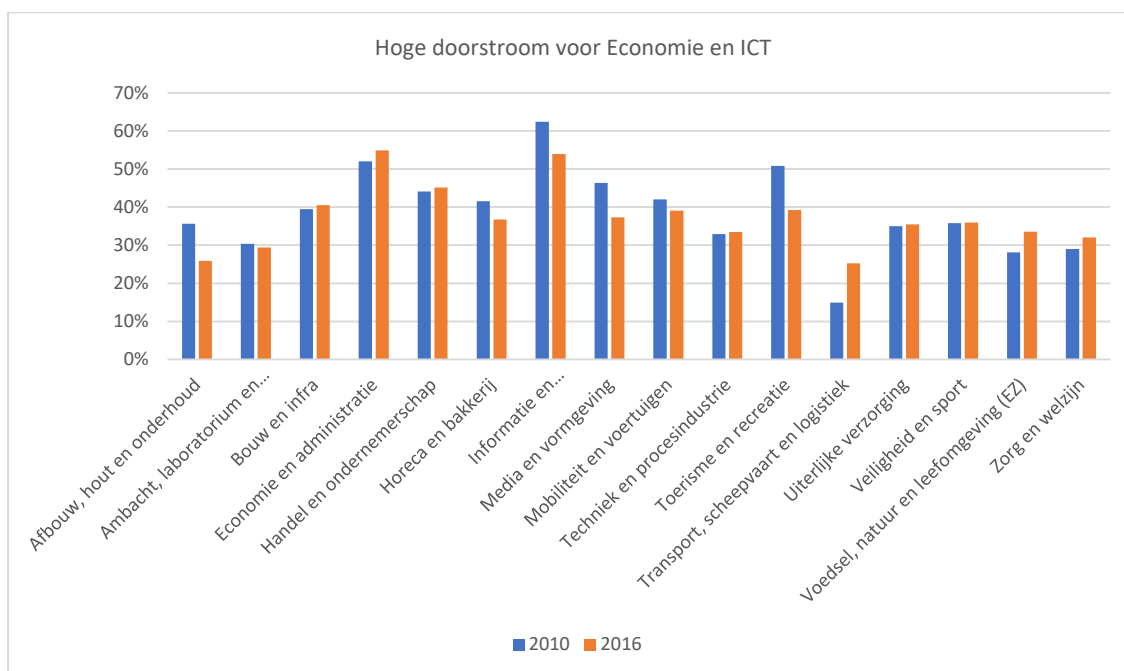
Uit het voorgaande staafdiagram blijkt voor het gehele mbo dat zo'n 83% van de gediplomeerde schoolverlaters ruim een jaar later economisch zelfstandig is (een netto-inkomen heeft van minimaal bijstandsniveau). Dit ligt wat lager dan het percentage werk (86%). Het verschil t.a.v. economische zelfstandigheid tussen domeinen is groot. Uit onderliggende gegevens blijkt ook dat er sprake is van aanzienlijke verschillen tussen opleidingen binnen een domein en tussen leerwegen en niveaus. Ter illustratie: van de gediplomeerde schoolverlaters op niveau 2 is een jaar later 72% economisch zelfstandig, op niveaus 3 en 4 is dit 86%. Van gediplomeerde schoolverlaters op niveau 2 in de BBL-leerweg is een jaar later 85% economische zelfstandig en in de BOL-leerweg is dit 58%. Binnen bijvoorbeeld het domein Zorg en welzijn zijn de gediplomeerde schoolverlaters van de opleiding MBO-Verpleegkundige een jaar later nagenoeg allemaal economisch zelfstandig (99%), voor de opleiding Artiesten is dit circa de helft (51%).

Daar waar gediplomeerde schoolverlaters niet economisch zelfstandig zijn, ligt het voor de hand dat zij voor hun levensonderhoud afhankelijk zijn van een partner, familie, overheid, of andere bronnen.

Tot slot van deze paragraaf wordt stilgestaan bij de doorstroom van gediplomeerden naar een hoger niveau. Uit eerdere onderzoeken⁵ van de Commissie blijkt dat succesvolle doorstroom naar een hoger niveau het arbeidsmarktperspectief doorgaans verbetert. De afgelopen jaren is het aandeel van alle gediplomeerden dat doorstroomt voor het gehele mbo licht gestegen van 37% naar 40%. Ook hier zijn weer grote verschillen per niveau, leerweg en domein. Het volgende staafdiagram 6 laat het verschil in doorstroom tussen domeinen zien. Dit varieert van ca. een kwart tot driekwart van alle gediplomeerden.

⁵ <https://www.cmmbo.nl/macrodooelmatigheid/adviezen>

Staafdiagram 6: Doorstroom van gediplomeerden per domein

Bron: DUO

Minstens zo belangrijk als de omvang van de doorstroom is het succes van de doorstroom: in welke mate behalen doorstromers ook daadwerkelijk het diploma van het hogere niveau om zo hun arbeidsmarktperspectief te versterken. Uit de eerder uitgevoerde onderzoeken blijkt dat doorstroom binnen het mbo (bijvoorbeeld van niveau 2 naar niveau 3) succesvoller verloopt dan doorstroom van niveau 4 naar het hbo. Deze laatste kent nog aanzienlijke ruimte voor verbetering⁶.

3.2 Ontwikkeling doelmatigheid

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de ontwikkeling van de doelmatigheid van het opleidingsaanbod in het mbo in de periode tussen 2010 en 2018. De zorgplicht doelmatigheid is gericht op het tegengaan van versnippering van het opleidingsaanbod.

Opleidingen met voldoende studenten bieden ruimte om te kunnen investeren in vernieuwing om ontwikkelingen in het (boven)regionale werkveld te verwerken in het curriculum. Het aantal studenten per opleiding per instelling is daarom in beginsel een maat voor het bepalen van de doelmatigheid van opleidingen⁷. Om de ontwikkeling hiervan te schetsen wordt achtereenvolgens ingegaan op de ontwikkeling van het aantal studenten (paragraaf 3.2.1.), de ontwikkeling van het aanbod van opleidingen (paragraaf 3.2.2.) en het daaruit volgend aantal studenten per opleiding per instelling (paragraaf 3.2.3.).

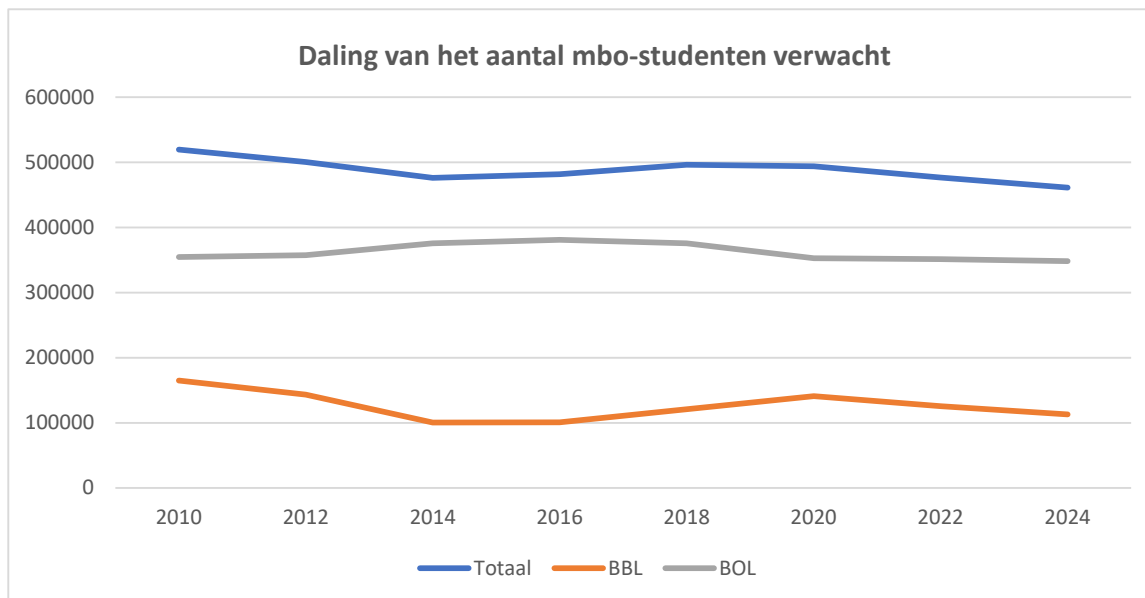
⁶ Uitval van studenten met een administratieve economische mbo-opleiding in het hbo, ResearchNed, 2019

⁷ De plicht tot verantwoordelijkheid, nadere inkadering van de zorgplicht doelmatigheid, KBA Nijmegen, 2014 en de Beleidsregel macrodoelmatigheid beroepsonderwijs.

3.2.1 Ontwikkeling van het aantal studenten:

De volgende grafiek 7 laat de ontwikkeling zien van het aantal mbo-studenten in de periode van 2010 t/m 2018 en de verwachte ontwikkeling tot 2024, uitgesplitst naar leerweg. Na een aanvankelijke daling van het aantal studenten tot en met 2015 is er de laatste jaren sprake van een lichte toename. Naar verwachting gaat het aantal mo-studenten de komende jaren weer dalen. Per saldo is er over de gehele periode sprake van een daling van het aantal studenten.

Grafiek 7: historische en verwachte ontwikkeling aantal mbo-studenten

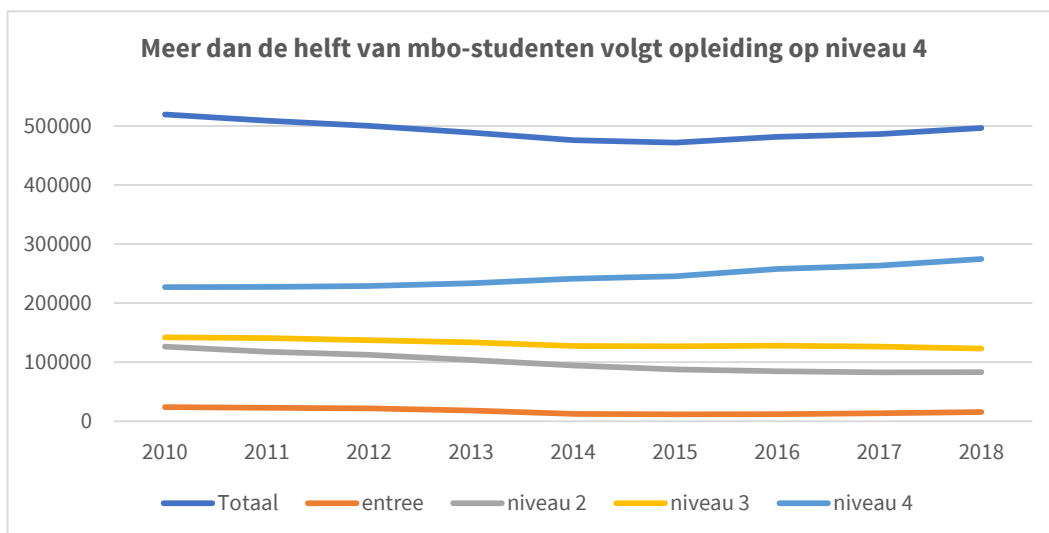

Bron: DUO

Opvallend is dat de recente toename van het aantal studenten volledig voor rekening komt van de in omvang kleinere BBL. Het aantal studenten van de in omvang grotere BOL neemt in recente jaren juist wat af. Uit onderliggende gegevens blijkt dat het hier slechts in beperkte mate om substitutie van studenten tussen de BBL en BOL gaat, afhankelijk van de conjunctuur. De recente (meer conjuncturele) groei van de BBL vindt vooral onder een doelgroep plaats die anders geen mbo-opleiding meer zou volgen. Bijvoorbeeld jongvolwassenen die omscholen naar de bouw. De daling in de BOL wordt in overwegende mate veroorzaakt door de (meer structurele) krimp van het aantal studenten in het initieel (beroeps)onderwijs. Dat de BOL en BBL 'communicerende vaten' zouden zijn, is dus maar ten dele waar.

Uit de volgende grafiek blijkt dat in de betrokken periode vooral het aantal studenten op niveau 4 is toegenomen, terwijl op niveau 2 en 3 het aantal studenten aan het afnemen is. Dit leidt ertoe dat het aandeel studenten op niveau 4 van het totaal aantal studenten in deze periode is gestegen van 43% tot 56%. (In het vervolg van deze analyse blijft de entree-opleiding buiten beschouwing).

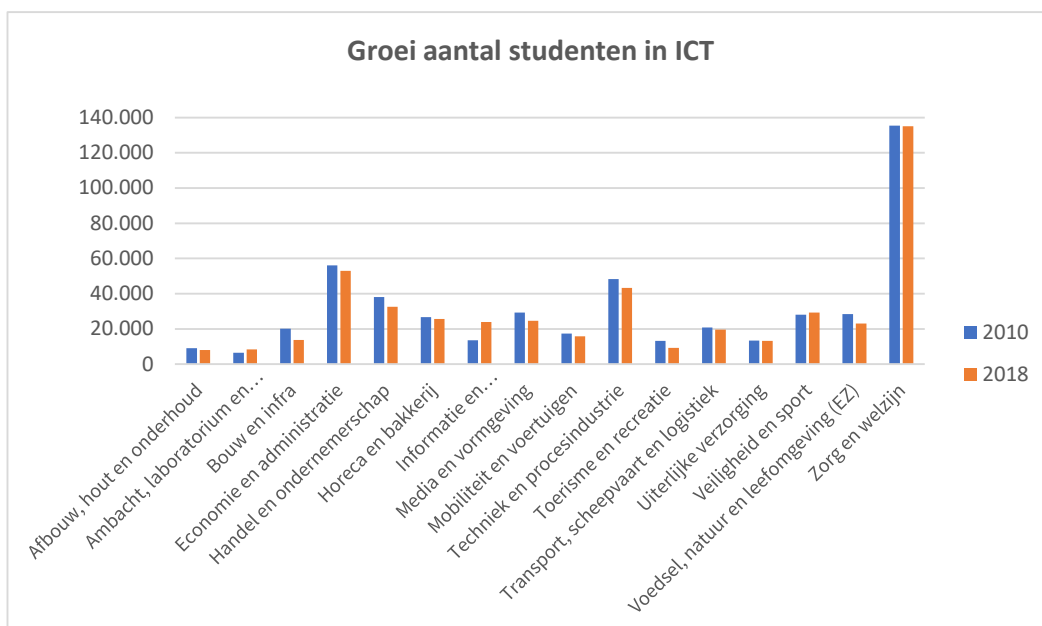
Grafiek 8: Ontwikkeling aantal mbo-studenten naar niveau

Bron: DUO

De volgende grafiek geeft een beeld van de ontwikkeling van het aantal studenten per domein. Wat vooral opvalt is o.a. de relatief grote toename van het aantal studenten in het domein Informatie en communicatietechnologie over deze periode. Andere domeinen binnen de sector techniek, zoals Bouw en infra en Techniek en procesindustrie, kennen een daling van het aantal studenten.

Grafiek 8: Ontwikkeling aantal mbo-studenten naar niveau

Bron: DUO

3.2.2. Ontwikkeling van het aantal opleidingen:

Voor een analyse van de ontwikkeling van het aantal opleidingen is het nodig eerst twee begrippen te omschrijven. Een opleiding is gedefinieerd als beroepsopleiding⁸. Daarnaast wordt eenzelfde beroepsopleiding doorgaans aangeboden door meerdere instellingen in het land. In de verdere tekst wordt onder de term 'opleiding/instelling-combinatie' verstaan: het aantal instellingen dat een bepaalde beroepsopleiding aanbiedt. Voorbeeld: de beroepsopleiding Brood en banket wordt op 19 verschillende instellingen aangeboden, dan spreekt men hier van 19 'opleiding/instelling-combinaties'.

Op landelijk niveau is er de afgelopen jaren sprake geweest van een reductie van het aantal kwalificatiedossiers en dus van het aantal beroepsopleidingen. Dit o.a. door dossiers met een gering aantal studenten te schrappen of inhoudelijk overlappende dossiers samen te voegen. Deze reductie was één van de doelstellingen van de zogenaamde herziening van de kwalificatiestructuur. Met ingang van schooljaar 2015-2016 werd het voor instellingen verplicht om instromende studenten op de herziene dossiers in te schrijven. De volgende tabel toont de ontwikkeling van het aantal kwalificatiedossiers per domein.

Aantal kwalificatiedossiers per opleidingsdomein	2012 ⁹	2018
Afbouw, hout en onderhoud	24	18
Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek	19	16
Bouw en infra	19	17
Economie en administratie	11	8
Handel en ondernemerschap	16	10
Horeca en bakkerij	8	7
Informatie en communicatietechnologie	4	3
Media en vormgeving	12	10
Mobiliteit en voertuigen	19	9
Techniek en procesindustrie	21	22
Toerisme en recreatie	4	2
Transport, scheepvaart en logistiek	25	20
Uiterlijke verzorging	3	4
Veiligheid en sport	5	4
Voedsel, natuur en leefomgeving (EZ)	19	15
Zorg en welzijn	15	12
Totaal	224	177

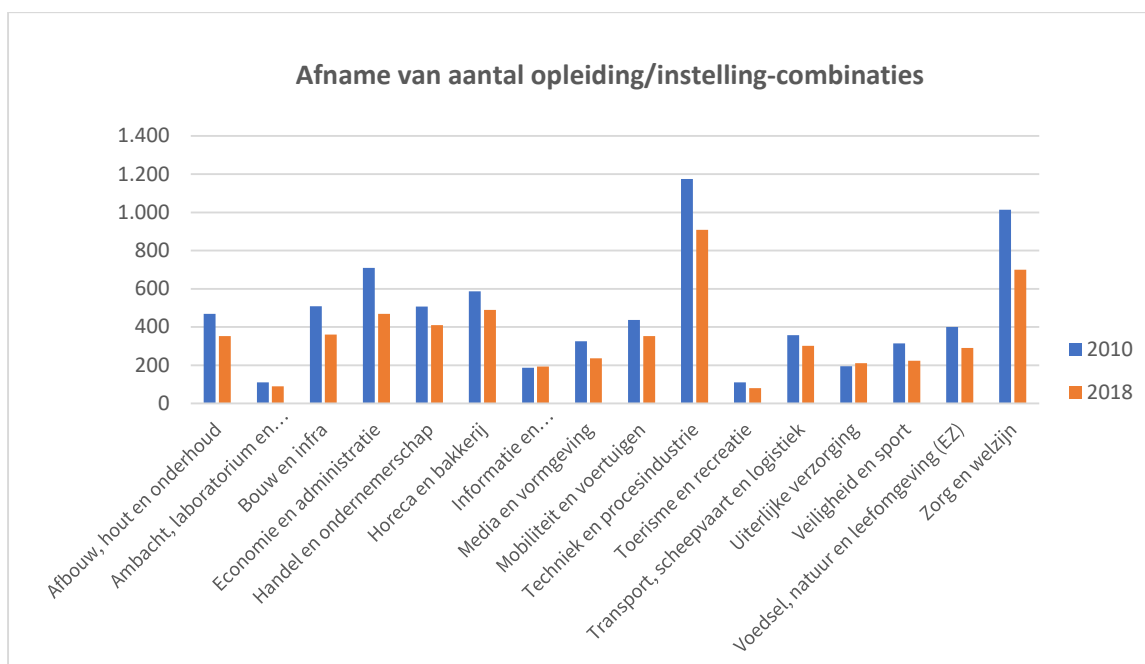
Er is dus in de aangegeven periode sprake van een landelijke daling van het aantal kwalificatiedossiers c.q. beroepsopleidingen van ca. 20%. Het verschil tussen domeinen is echter groot. Zo hebben de domeinen Techniek en procesindustrie en Uiterlijke verzorging een dossier extra. Terwijl bijvoorbeeld de domeinen Mobiliteit en voertuigen en Afbouw, hout en onderhoud een flinke vermindering van het aantal dossiers kennen.

Naast een daling van het aantal beroepsopleidingen wordt het aantal opleiding/instelling-combinaties ook beïnvloed door de keuze van mbo-instellingen een opleiding wel of niet aan te bieden. Onderstaande staafdiagram geeft een beeld van de ontwikkeling van het aantal opleiding/instelling-combinaties per domein.

⁸ Bc-code, conform de koppeltabel mbo. Deze eenheid beroepsopleiding komt daarmee het meest overeen met het kwalificatiedossier uit de landelijke kwalificatiestructuur en niet met de gedetailleerdere kwalificaties (het niveau waarop gediplomeerd wordt).

⁹ Omdat de beschikbare crebo-overzichten niet verder teruggaan dan 2012, wordt hier 2012 als referentiejaar gehanteerd i.p.v. 2010 zoals in de rest van de paragraaf.

Staafdiagram 10: Ontwikkeling van het aantal opleiding/instelling-combinaties per domein

Bron: DUO

Slechts twee domeinen kennen een toename van het aantal opleiding/instelling-combinaties: Informatie- en communicatietechnologie en Uiterlijke verzorging. Bij uiterlijke verzorging wordt dit in belangrijke mate bepaald door de toename van het aantal kwalificatiedossiers binnen het domein. Voor het domein Informatie- en communicatietechnologie is het aannemelijk dat meer instellingen opleidingen in dit domein zijn gaan aanbieden. Dat het aantal opleiding/instelling-combinaties in het domein Techniek en procesindustrie is gedaald bij een lichte toename van het aantal kwalificatiedossiers op landelijk niveau, betekent dat (minder) instellingen minder opleidingen uit dit domein zijn gaan aanbieden.

Uit de evaluatie van ResearchNed blijkt dat instellingen t.a.v. hun aanbod doorgaans met een zekere vertraging reageren op ontwikkelingen in de instroom. Op niveaus 2 en 3 leidt de dalende instroom tot minder aanbod van opleidingen door instellingen. Op niveau 4 heeft de toenemende instroom geleid tot een meer stabiel aanbod van opleidingen.

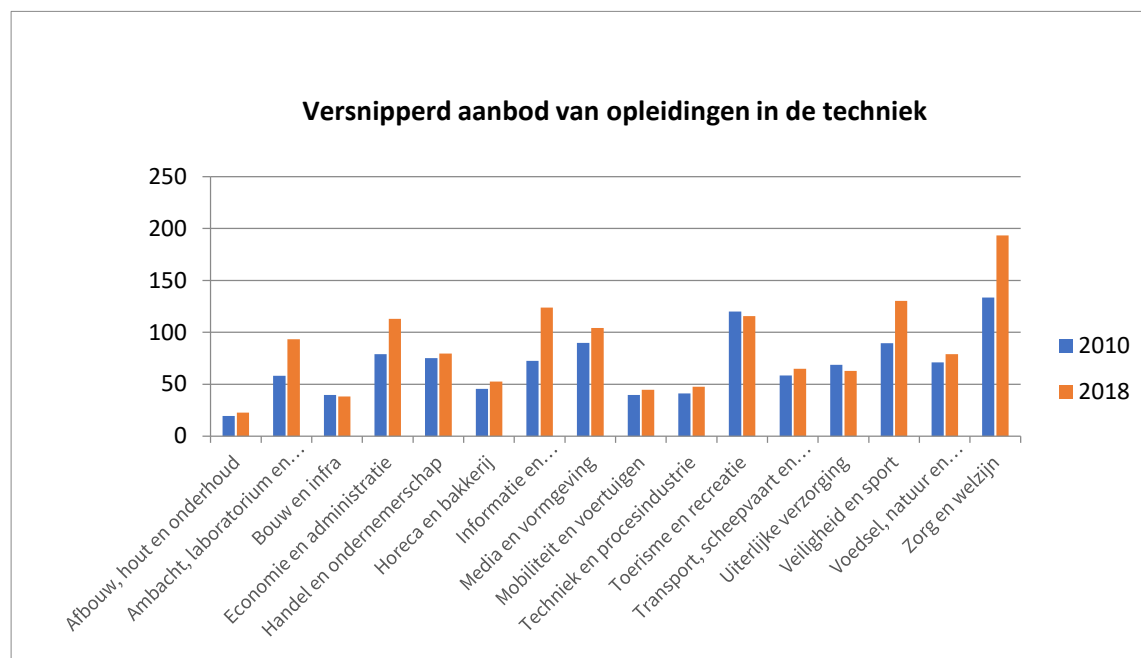
3.2.3. Ontwikkeling gemiddeld aantal studenten per opleiding per instelling:

Nu hiervoor de ontwikkeling van het aantal studenten en het aantal opleiding/instelling-combinaties is geschetst, kan de ontwikkeling van het aantal studenten per beroepsopleiding per instelling benaderd worden.

Uit de analyse blijkt dat landelijk het gemiddeld aantal studenten per opleiding per instelling in de periode van 2010 tot en met 2018 uit rekenkundig oogpunt is toegenomen van 58 studenten tot 88 studenten. Dit is het resultaat van een lichte daling van het aantal studenten en een relatief sterkere daling van het aantal opleiding/instelling-combinaties door vermindering van het aantal beroepsopleidingen op landelijk niveau en beperking van het aanbod van opleidingen door instellingen op met name niveaus 2 en 3.

Onderstaande staafdiagram 11 geeft per domein een beeld van de ontwikkeling van het aantal studenten per opleiding per instelling. Overeenkomstig het landelijk beeld blijkt hieruit dat dit aantal in de aangegeven periode is toegenomen. Daarnaast zijn de verschillen tussen domeinen groot. Met name in de techniek blijft het aantal studenten per beroepsopleiding per instelling beperkt.

Staafdiagram 11: ontwikkeling gemiddeld aantal studenten per opleiding per instelling naar domein

Bron: DUO

Tot slot is het interessant te bezien hoe het aantal beroepsopleidingen met minder dan 18 studenten per instelling zich ontwikkeld heeft. Het aantal van deze opleidingen is van 2010 tot en met 2018 afgenomen van 172 tot 98 beroepsopleidingen. Landelijk zijn op deze 98 beroepsopleidingen in totaal bijna 13.500 studenten ingeschreven en zijn deze kleine opleidingen geconcentreerd in de technische domeinen

Ontwikkeling doelmatigheid samengevat:

Samengevat blijkt uit voorgaande dat, volgens de gehanteerde kwantitatieve maatstaf voor doelmatigheid, de doelmatigheid van het opleidingsaanbod is toegenomen. Dit als gevolg van landelijk beleid (vermindering van het aantal beroepsopleidingen c.q. kwalificatiedossiers) en keuzes van instellingen (een opleiding niet langer aan te bieden). De mate waarin ieder van deze twee factoren afzonderlijk heeft bijgedragen is niet scherp aan te geven en varieert hoogstwaarschijnlijk naar opleidingsniveau. Het is wel aannemelijk dat de verminderde instroom een pragmatische reden is geweest om het aantal beroepsopleidingen en/of het aanbod te verminderen¹⁰. Dus meer een reactieve dan proactieve aanpak.

Wat onveranderd blijft is de relatieve versnippering van opleidingen in de sector Techniek. De verbetering van de doelmatigheid van opleidingen binnen de domeinen Bouw en infra en Techniek en procesindustrie is hoogstwaarschijnlijk in overwegende mate gerealiseerd door een vermindering van het aanbod op instellingsniveau. Dit terwijl de vraag vanuit de arbeidsmarkt recent is toegenomen.

Tot slot is het lastig de vraag te beantwoorden of de gesignaleerde verbetering van de kwantitatieve doelmatigheid heeft bijgedragen aan het uiteindelijke doel: het realiseren van robuuste opleidingen op instellingsniveau om zo te

¹⁰ <https://www.cmmbo.nl/macrodoelmatigheid/adviezen>

kunnen investeren in aansprekende opleidingen die de ontwikkelingen in het (boven)regionale werkveld nauw volgen. Daarvoor is meer inzicht nodig in aspecten als het aanbod van kwalificaties, keuzedelen etc. etc. Een eerste indruk over het geheel is dat versnippering nog steeds een aandachtspunt blijft, al is het enkel maar doordat men zich wil onderscheiden of belanghebbenden bij het mbo zoveel mogelijk op maat wil bedienen. De huidige maatstaf in de Beleidsregel voor de kwantitatieve bepaling van de doelmatigheid¹¹ van het opleidingsaanbod lijkt bescheiden en vormt in ieder geval geen impuls om versnippering te verminderen

3.3 Waardering van het macrodoelmatigheidsbeleid

De feitelijke ontwikkelingen, zoals beschreven in voorgaande paragrafen, laten zien dat de macrodoelmatigheid van het mbo zich bescheiden heeft ontwikkeld. Voor zover er sprake is van een ontwikkeling is dit in overwegende mate een reactie van het mbo-stelsel op externe invloeden (zoals ontwikkeling aantal deelnemers en arbeidsmarktvraag) dan een doelgerichte beweging vanuit het stelsel zelf. Dat is niet vreemd, omdat de Commissie tijdens de afgelopen jaren geconstateerd heeft dat er binnen het mbo-stelsel op bestuurlijk niveau sterk uiteenlopende opvattingen leven t.a.v. nut en noodzaak van het macrodoelmatigheidsbeleid. Deze verscheidenheid aan opvattingen hangen volgens de Commissie nauw samen met de verschillende waardeoriëntaties op het mbo. Afhankelijk van de gekozen waardeoriëntatie wordt het huidige macrodoelmatigheidsbeleid in meer of mindere mate geaccepteerd. Deze waardeoriëntaties kunnen meer abstract als volgt beschreven worden.

- *Het mbo als (boven)regionaal kenniscentrum:*

In deze oriëntatie is het mbo een (boven)regionaal kennis- en expertisecentrum dat scherp inzicht in en een duidelijke visie op de sociaal-economische ontwikkeling van zijn regio heeft en daaraan een bijdrage levert. Het verzamelt daartoe kennis bij: andere kennisinstellingen in de regio (waaronder het hoger onderwijs), regionaal en sectoraal bedrijfsleven, regionale overheden en andere belanghebbenden. Het bewerkt en verspreidt deze actuele kennis via (publieke) initiële en post-initiële beroepsopleidingen en (private) andere vormen van cursorisch beroepsonderwijs en scholing. Nieuwe ontwikkelingen op vakgebieden worden snel vertaald in curricula en examens. Studenten in het publieke beroepsonderwijs worden drievoudig gekwalificeerd (burgerschap, verder leren en werk) en leren op school én in de reële beroepspraktijk. Het doel is het bereiken en behoud van sociaal-economische zelfstandigheid door gediplomeerden.

Dit alles kan alleen wanneer er in het mbo uit oogpunt van organisatie sprake is van robuuste onderwijsteams (ca. 15 personen) die rondom een bepaald expertisegebied al deze taken in samenhang kunnen uitvoeren. Uit oogpunt van doelmatigheid vereist dit indicatief zo'n 200 tot 250 studenten die opleidingen op zo'n expertisegebied volgen. Teams hebben in het onderwijsprogramma en examinering ruimte om in te spelen op actuele ontwikkelingen, naast een landelijk geharmoniseerd deel om het civiel effect van een diploma te borgen. Ook studenten zijn bereid, met hun OV-kaart, relatief wat verder te reizen voor zo'n aansprekende opleiding. De kwaliteit van zo'n cluster opleidingen per expertisegebied wordt geborgd via een gestructureerde vorm van peer-review. Hieraan nemen experts van andere kennisinstellingen, van het bedrijfsleven en studenten/alumni aan deel. Het vervolgsucces van schoolverlaters op de arbeidsmarkt en in het vervolgonderwijs is onderdeel van deze peer-review.

Deze oriëntatie op het mbo lijkt ook richtinggevend voor enkele (recente) landelijke beleidsinitiatieven voor en door het mbo. Denk bijvoorbeeld aan experimenten met regionale kwalificaties, cross-over kwalificaties, stimulering van practoraten, het regionaal investeringsfonds mbo, (deels) de kwaliteitsafspraken mbo en de vorming van resultaatverantwoordelijke onderwijsteams. Ook een ambitieuze zorgplicht arbeidsmarktperspectief past het meest in deze oriëntatie, en zeker de suggestie uit de recente evaluatie om het bereiken van economische zelfstandigheid als concrete indicator te gebruiken.

¹¹ Minimaal 18 studenten per opleiding per instelling

- *Het mbo als (boven)regionaal uitschenkpunt voor beroepsopleidingen:*

In deze oriëntatie is het mbo primair een plek waar kennis en vaardigheden overgedragen worden via voornamelijk publiek gefinancierde initiële en post-initiële beroepsopleidingen. Op regionaal niveau is sprake van een zo breed mogelijk aanbod van beroepsopleidingen om vooral de uiteenlopende wensen en interesses van (aankomend) studenten op toegankelijke wijze te bedienen. Studenten worden drievoudig gekwalificeerd (burgerschap, verder leren en beroep) en leren op school én in de (soms gesimuleerde) beroepspraktijk. Het doel is het bereiken van een diploma.

Dit kan wanneer de inhoudelijke innovatie van opleidingen en examens in belangrijke mate bovenschools, vaak landelijk, plaatsvindt. De landelijke kwalificatiestructuur en vele bovenschoolse samenwerkingsverbanden en private (bedrijfstakinggerichte) uitgeverijen voorzien in eindtermen, (delen van) curricula, lesmateriaal en/of examens. Omdat de school relatief weinig zelf ontwikkelt, kan uit oogpunt van doelmatigheid volstaan worden met minimaal één docent om het onderwijs te verzorgen. Dit is dan ook de onderbouwing van de signaalwaarde voor doelmatigheid in de beleidsregel (minimaal 18 studenten per beroepsopleiding). Het landelijk toezicht op kwaliteit richt zich primair op het onderwijsproces en examinering, nauwelijks op arbeidsmarktperspectief, succes in vervolgonderwijs of doelmatigheid.

Huidige wet- en regelgeving is grotendeels gebaseerd op deze oriëntatie van het mbo als school.

- *Het mbo als ondersteuner van persoonlijke talentontwikkeling:*

In deze oriëntatie is het mbo in de eerste plaats gericht op Bildung en relatief minder op Ausbildung. De beroepsopleiding is vooral een middel om een zeker niveau in persoonlijke ontwikkeling te bereiken en niet zelden daarmee een basis te vormen voor een verdere opleiding. De doelgroep is divers, waaronder studenten die eerder uit het onderwijs zijn uitgevallen, maar ook jongeren die nog geen beroepskeuze willen maken of hun 'droom' willen najagen. Vanwege o.a. kenmerken van de doelgroep, of het ontbreken van een (kapitaalkrachtige) vraag vanuit de arbeidsmarkt wordt er vooral geleerd op school. Dit ook in een (veilige) omgeving die de (beroeps) praktijk simuleert of van waaruit opdrachten vanuit het werkveld of vanuit de school zelf uitgevoerd worden. "Een diploma is beter dan geen diploma".

Voor kansarmere jongeren is dit mogelijk door het bieden van intensievere begeleiding en samenwerking met zorginstellingen binnen een bredere zorgstructuur. Uit oogpunt van doelmatigheid doet zich de vraag voor wat nog van het mbo gevraagd kan worden, en waar de rand van het stelsel ligt. Daarnaast wordt uit oogpunt van bijvoorbeeld kwaliteit (m.n. rendement) de lat wat lager gelegd. Deze wens komt ook naar voren uit de evaluatie van de zorgplicht arbeidsmarktperspectief. Daarnaast biedt, in algemene zin, o.a. het erkennen van praktijk-simulaties als bpv-plaats (ook tijdens hoogconjunctuur) de mogelijkheid een beroepsopleiding af te ronden zonder dat er een (kapitaalkrachtige) vraag vanuit het werkveld is.

Binnen het beleid zien we deze oriëntatie op het mbo vooral terugkomen bij de aanpak van voortijdig schoolverlaten en het ondersteunen van kansarmere jongeren, waaronder in de recente kwaliteitsafspraken. Echter, in het onderwijsveld vindt deze oriëntatie meer weerklank dan enkel voor kansarmere jongeren. Zo is bijvoorbeeld onder aanhangers van deze waardeoriëntatie het advies van de Commissie over creatieve opleidingen (gebaseerd op het huidige macrodoelmatigheidsbeleid) kritisch ontvangen. De beroepsvorming is ondergeschikt aan algemene en persoonlijke vorming, omdat ontwikkelingen op de arbeidsmarkt toch niet te voorspellen zouden zijn.

De bovenstaande drie waardeoriëntaties zijn tot op zekere hoogte met elkaar verbonden en kunnen niet los gezien worden van elkaar. Bijvoorbeeld: in het mbo als (regionaal) kenniscentrum vindt vanzelfsprekend ook persoonlijke talentontwikkeling plaats. En in het mbo dat gericht is op persoonlijke ontwikkeling wordt ook het liefst in betekenisvolle leeromgevingen gewerkt (vaak 'de praktijk'), etc. etc. Tegelijkertijd kan maar één van de waardeoriëntaties bepalend zijn voor de ontwikkelingsrichting van het geheel. Dit omdat de oriëntaties deels ook tegenstrijdig zijn aan elkaar. Bijvoorbeeld: een nadruk op het mbo als regionaal uitschenkpunt voor een breed palet aan beroepsopleidingen gaat minder goed samen met een sterke ontwikkelopgave voor de individuele school. Om ook meerdere actuele opleidingen met een klein aantal studenten te verzorgen is de school namelijk afhankelijk van landelijke/boven-schoolse onderwijsontwikkeling (landelijk gestuurde innovatie).

Bovenstaande schetst het belang van een duidelijke ontwikkelingsrichting voor het mbo. Dat geeft ook helderheid aan het te voeren macrodoelmatigheidsbeleid ter ondersteuning van die ontwikkelingsrichting.

4. Vooruitblik macrodoelmatigheid mbo

Uit voorgaande terugblik kunnen een aantal punten afgeleid worden die de komende jaren aandacht gaan vragen t.b.v. een arbeidsmarktrelevant en doelmatig opleidingsaanbod in het mbo. Deze zijn als volgt:

- *De veranderende mbo-student en zijn (leer)loopbaan:*

Wat opvalt is dat het profiel van de mbo-student structureel aan het veranderen is. Zo volgt voor het eerst meer dan de helft van alle studenten een niveau 4-opleiding en daalt het aantal studenten op de niveaus 2 en 3. Het aandeel studenten in de beroepsbegeleidende leerweg fluctueert op kortere termijn met de conjunctuur, maar is op langere termijn aan het dalen. Het recente onderzoek¹² onder studenten van economisch-administratieve opleidingen laat zien dat de meerderheid van alle mbo-studenten niet meer direct een specifiek beroep wil leren, maar zichzelf vooral wil ontwikkelen tot een zo hoog mogelijk niveau en zich eerst wil oriënteren op het bedrijfsleven d.m.v. stages. Van sommige niveau 4-opleidingen stroomt tot zo'n driekwart van alle gediplomeerden (niet altijd even succesvol) door naar het hbo en lijkt voor hen op het eerste gezicht het arbeidsmarktperspectief van het mbo-diploma minder relevant. Studenten met een minder gunstige uitgangspositie vragen meer aandacht. En daarnaast is er nog steeds een groep studenten, inmiddels een minderheid, die een liefst zo specifiek mogelijke vakopleiding wil volgen om daarna direct te gaan werken. Iets waar het huidig stelsel nog sterk op ingericht is. Kortom: veranderende doelgroepen met andere ambities. Welke doelgroepen zijn precies te onderscheiden en hoe kan voor ieder de leerloopbaan het beste vorm gegeven worden met het oog op een aansluitende, succesvolle (leer)loopbaan op de arbeidsmarkt of in het vervolgonderwijs? Hoe is daarbij de initiële belangstelling van studenten gedurende de leerloopbaan te verbinden met een duurzaam arbeidsmarktperspectief?

- *Niveau 2 van de beroepsopleidende leerweg is geen startkwalificatie meer:*

De uitgevoerde analyse bevestigt wederom de kwetsbare positie op de arbeidsmarkt van gediplomeerden van niveau 2-opleidingen in de beroepsopleidende leerweg. Van deze ca. 10.000 gediplomeerde schoolverlaters heeft een jaar later (2017) slechts 72% werk van minimaal 12 uur per week en verdient ruim 40% minder dan de bijstand. Dit tijdens economische hoogconjunctuur. Daarnaast is het opvallend dat het percentage gediplomeerde schoolverlaters op niveau 2 met werk zich de afgelopen jaren niet meer hersteld heeft tot het niveau voorafgaand aan de economische crisis. Het duidt op een arbeidsmarktperspectief dat structureel afneemt. Hoewel het zeker voor een groep jongeren een prestatie is om een dergelijk diploma te halen, is er in de huidige situatie in onvoldoende mate sprake van een duurzame start op de arbeidsmarkt (= startkwalificatie). De Commissie heeft daarom eerder geadviseerd deze groep niet zonder meer met hun diploma de arbeidsmarkt op te laten gaan en in hun verdere leerloopbaan op een of andere manier te ondersteunen. Dit omdat duidelijk is dat door 'de markt' deze ondersteuning voor deze doelgroep in onvoldoende mate tot stand komt. Hoe kan mbo-2 als startkwalificatie zo ingevuld worden dat deze niet meer gezien wordt als eindpunt van leren, maar juist als startpunt van verder leren? En hoe ziet dat verder leren eruit, gegeven het feit dat deze doelgroep zich grotendeels niet tot het initiële beroepsonderwijs aangetrokken voelt en vooral informeel leert¹³?

- *Versnippering van het opleidingsaanbod in relatie tot de innovatiekracht van het mbo:*

Gelet op de huidige tijd van snelle innovatie meent de Commissie dat het arbeidsmarktperspectief en de aantrekkelijkheid van opleidingen gebaat zijn bij een continue vernieuwing van het curriculum door docenten aan de hand van innovaties in het werkveld. Dat vereist een doelmatige organisatie van het onderwijs, zoals robuuste onderwijsteams van indicatief 10 à 15 docenten die voor bijbehorende groepen van zo'n 200-250 studenten voor een bepaald expertisegebied het onderwijs verzorgen. Het huidige, gemiddeld aantal studenten per beroepsopleiding per instelling is bijna 90. Het verschil tussen domeinen is groot en met name in technische domeinen is

¹² Mbo-ers en de keuze voor economie en administratie, Youngworks, 2019

¹³ Literatuurverkenning arbeidsmarktperspectief van niveau 2-opleidingen, CMMBO, 2017

sprake van een flinke versnippering met een gemiddeld aantal studenten per beroepsopleiding per instelling van (veel) minder dan 50. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld het domein Zorg en welzijn met gemiddeld bijna 200 studenten per beroepsopleiding per instelling. De Commissie heeft signalen dat versnippering leidt tot een te beperkt vermogen tot innoveren, in de betekenis van inhoudelijk eigentijdse en aansprekende opleidingen verzorgen. Dit terwijl het vaak gaat om arbeidsmarktrelevante opleidingen. Wat zijn de redenen voor versnippering van het opleidingsaanbod in met name de techniek, uit oogpunt van het onderwijsveld en werkveld? Waar leidt het daadwerkelijk toe? En welke eventuele oplossingen zijn mogelijk?

- *Huidige kwantitatieve maatstaven in Beleidsregel onvoldoende richtinggevend:*

De Commissie signaleert verschillende waardeoriëntaties binnen het mbo die ieder een andere uitwerking hebben voor de macrodoelmatigheid van het opleidingsaanbod. Is het mbo een kennis- en expertisecentrum dat bijdraagt aan de sociaal-economische ontwikkeling van de regio? Dan is een sterk arbeidsmarktperspectief en een doelmatig, geprofileerd opleidingsaanbod dat aansluit bij de vraag vanuit het werkveld essentieel. Of is het mbo vooral het regionale uitschenkpunt van een breed aanbod van initiële beroepsopleidingen waarbij de ontwikkeling van opleidingen en examens vooral landelijk en bovenschools plaatsvindt? Of is het mbo het enige alternatief voor jongeren die niet via het algemeen vormend onderwijs verder kunnen opstromen en staat algemene vorming van het individu voorop? Dan is het vooral het succes in het vervolgonderwijs wat telt. De verschillende oriëntaties maken het mbo complex en leiden nu tot uiteenlopende en soms tegenstrijdige verwachtingen en waarderingen. Ook kunnen de verschillende oriëntaties uit oogpunt van macrodoelmatigheid niet over één kam geschoren worden. De huidige kwantitatieve maatstaven van de Beleidsregel staan op zichzelf en zijn weinig gerelateerd aan de complexiteit van het mbo en de genoemde waardeoriëntaties. Voor een sterk arbeidsmarktperspectief leggen de bestaande signaalwaarden de lat te laag. Voor doelmatigheid bevestigt de signaalwaarde slechts de huidige versnippering. En een maatstaf voor succesvolle doorstroom ontbreekt. Wat is de maatschappelijk gewenste ontwikkelingsrichting van het mbo? Wat volgt hieruit voor de gewenste en minimale maatstaven voor arbeidsmarktperspectief, doorstroom en doelmatigheid? Een duidelijke ambitie geeft ook richting aan zelfsturing t.a.v. macrodoelmatigheid.

Deel II Activiteiten CMMBO in 2019

5. Organisatie en taken CMMBO

5.1 Missie, visie en kernwaarden

Missie:

De Commissie macrodoelmatigheid mbo (CMMBO) is per 1 september 2015 ingesteld door de minister van OCW en de staatssecretaris van EZ (Staatscourant, nr. 27372, 1 september 2015). De CMMBO adviseert de overheid, mbo-instellingen, bedrijfsleven en andere belanghebbenden bij het middelbaar beroepsonderwijs over het arbeidsmarktperspectief en de doelmatigheid van mbo-opleidingen.

Visie:

Met haar adviezen streeft de CMMBO naar het versterken van de zelfregulering door mbo-instellingen van de macrodoelmatigheid van het opleidingsaanbod.

Kernwaarden:

De Commissie voert haar werkzaamheden op een onafhankelijke, vertrouwelijke en transparante wijze uit. Deze kernwaarden zijn door de CMMBO uitgewerkt in een gedragscode. Deze gedragscode is op 10 februari 2016 vastgesteld, gepubliceerd en te raadplegen op de website van de CMMBO.

5.2 Samenstelling CMMBO

De voorzitter en leden van de CMMBO worden benoemd door de Minister voor de duur van ten hoogste vier jaar. Herbenoeming is eenmaal mogelijk. Sinds 1 september 2015 bestond de CMMBO uit de volgende leden: de heer prof. dr. F. Leijnse (voorzitter), de heer drs. A.J.E.G. Renique (vicevoorzitter), mevrouw drs. M.H.J. Blom, de heer M.J. Hoefijzers en de heer prof. dr. M.J.M. Vermeulen.

Per 1 september 2019 heeft de heer Renique afscheid genomen als lid van de CMMBO. Gelijktijdig is mevrouw mr. M. ten Hoonte door de Minister benoemd als nieuw lid. De voorzitter en overige leden zijn herbenoemd voor een tweede termijn van ten hoogste vier jaar. De CMMBO heeft uit haar midden mevrouw Blom benoemd als vicevoorzitter.

5.3 Taken van CMMBO

De taken van de CMMBO zijn als volgt:

Macrodoelmatigheid

- Op verzoek van de Minister onderzoeken van en adviseren over signalen over niet naleven van de zorgplichten arbeidsmarktperspectief en doelmatigheid door mbo-instellingen.
- Op verzoek van de Minister themagericht doorlichten van en adviseren over het arbeidsmarktperspectief en doelmatigheid van (delen van) het landelijk aanbod van mbo-opleidingen.
- Op verzoek van belanghebbenden (instellingen, bedrijfsleven e.a.) als geschillencommissie adviseren over onderlinge verschillen van inzicht in het arbeidsmarktperspectief en/of doelmatigheid van opleidingen.

Fusietoets

- Sinds 1 augustus 2017 adviseert de CMMBO de Minister tevens over voorgenomen fusies tussen instellingen in het middelbaar beroepsonderwijs (Staatscourant, nr. 43372, 31 juli 2017).
Voor een bestuurlijke of institutionele fusie in het middelbaar beroepsonderwijs is in alle gevallen namelijk de voorafgaande toestemming van de Minister nodig: de fusietoets.

Kleine, unieke opleidingen

- Begin 2018 is de wetswijziging Samenwerkingscollege en unieke beroepsopleidingen vastgesteld. Deze regelt o.a. dat de Minister een tijdelijk alleenrecht aan een mbo-instelling kan toekennen voor het verzorgen van een kleinschalige, unieke beroepsopleiding. Het adviseren van de Minister over aanvragen van mbo-instellingen voor een tijdelijk alleenrecht is in 2018 een nieuwe taak van de CMMBO geworden.

Bij de uitvoering van bovenstaande taken neemt de CMMBO de Beleidsregel macrodoelmatigheid in het beroepsonderwijs en de Regeling en beleidsregels fusietoets in het onderwijs 2017, en hun onderlinge samenhang, in acht.

5.4 Secretariaat

De CMMBO is ondersteund door een secretariaat (2,3 fte) dat is ondergebracht bij de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO). De NVAO verzorgt het penvoerderschap voor de CMMBO.

6. Activiteiten CMMBO in 2019

De CMMBO heeft in 2019 adviezen uitgebracht, onderzoek verricht en presentaties verzorgd over haar werkzaamheden. Deze activiteiten worden in dit hoofdstuk kort toegelicht.

6.1 Macrodoelmatigheid

Onderstaande tabel 4.1 geeft een overzicht van de adviezen op het gebied van macrodoelmatigheid die de CMMBO in 2019 heeft uitgebracht.

Tabel 3.1: Overzicht uitgebrachte adviezen macrodoelmatigheid in 2018

	Onderwerp	Soort advies	Datum advies
1.	Reflectie op advies SBB over doelmatigheid vier creatieve opleidingen	thema	17-07-2019
2.	Advies Profiel van mbo- studenten van economisch-administratieve beroepsopleidingen (deel 1)	thema	11-11-2019

Reflectie op advies van SBB over doelmatigheid van vier creatieve opleidingen:

Naar aanleiding van het advies van de CMMBO over het arbeidsmarktperspectief van creatieve mbo-opleidingen heeft SBB in december 2018 een nieuwe werkwijze gepresenteerd voor een doelmatig opleidingsaanbod, waarbij onderwijs en bedrijfsleven eerder kunnen bijsturen als de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt bij een specifieke opleiding in het geding is. Deze nieuwe werkwijze is vervolgens door SBB toegepast op vier creatieve opleidingen met een onvoldoende arbeidsmarktperspectief. Dit heeft geresulteerd in een advies van SBB aan de minister van OCW (d.d. 20 juni 2019) om het arbeidsmarktperspectief van deze opleidingen te versterken. Vervolgens heeft de minister van OCW de CMMBO gevraagd op dit advies te reflecteren.

De CMMBO heeft geconcludeerd dat het SBB-advies van belang is, omdat het een minimaal benodigde basis schept om voor de betrokken opleidingen de huidige situatie te normaliseren en vervolgens stapsgewijs de komende jaren te kunnen gaan werken aan herstel van meer balans (kwantitatief en kwalitatief) tussen aanbod en vraag van gediplomeerden van betrokken opleidingen. Het pakket voorgestelde maatregelen, waaronder stabilisatie en/of beperkte reductie van het aantal studenten op kortere termijn, is een vertrekpunt. De reflectie laat ten eerste zien dat op langere termijn een verdere reductie van aantal studenten waarschijnlijk onontkoombaar is indien naar meer balans tussen vraag aanbod van gediplomeerden gestreefd wordt. Ten tweede is duidelijk dat in het vervolgproces nadrukkelijk ruimte moet zijn voor een selectieve aanpak die recht doet aan verschillen tussen regio's en instellingen.

De minister van OCW heeft in juli 2019 vervolgens zijn beleidsreactie op het advies van SBB en de reflectie van de CMMBO aan de Tweede kamer gestuurd. De gehele reflectie is te vinden op de website van de Commissie.

Advies Profiel van mbo-studenten van economisch-administratieve beroepsopleidingen:

Op verzoek van de minister van OCW heeft de CMMBO een onderzoek uitgevoerd naar het profiel van mbo-studenten van economisch-administratieve beroepsopleidingen. Dit om de kansen van deze studenten te vergroten door hen op te leiden tot een hoger niveau en/of beter voor te bereiden op hun start op de arbeidsmarkt. In het eerste deel van het advies wordt met name ingegaan op mogelijkheden om de doorstroomfunctie van deze opleidingen in de beroepskolom te versterken. Begin 2020 volgt deel 2 van het advies met aanbevelingen voor het versterken van het arbeidsmarktperspectief voor de studenten die niet doorstromen naar hogere niveaus.

De emancipatoire doorstroomfunctie van de economisch-administratieve opleidingen moet versterkt worden om kansengelijkheid te bevorderen. Dit heeft gevolgen voor de inrichting van opleidingen in de beroepskolom. De Commissie pleit voor het volgende:

- Een bredere oriëntatie op het mbo en de arbeidsmarkt gedurende het gehele vmbo zodat bij de overgang naar het mbo nog een keuze uit alle domeinen mogelijk is.
- Er is bij de start in het mbo ruimte voor interdisciplinaire oriëntatie van de student op de economisch-administratieve én aanpalende werkvelden.
- Al bij aanvang van de mbo-opleiding wordt gestart met de ontwikkeling van kennis en vaardigheden die nodig zijn om succesvol door te stromen naar een hoger niveau binnen of buiten het economisch-administratief domein. Dit in overleg met de hogescholen.
- Studenten die het mbo op niveau 2 of 3 afsluiten zullen in hun beroepsloopbaan snel geconfronteerd worden met de noodzaak om verder te scholen. Het mbo ontwikkelt hiervoor terugkomonderwijs.
- Hbo-opleidingen moeten aansprekender ingericht worden voor de meer praktijkgerichte mbo-er en deze intensiever begeleiden.

Eind december 2019 heeft de minister van OCW het advies van de CMMBO openbaar gemaakt en met een beleidsreactie aan de Tweede Kamer gestuurd. Het volledige advies en de drie uitgevoerde deelonderzoeken staan op de website van de Commissie (<https://www.cmmbo.nl/publications/advies-profiel-van-mbo-studenten-van-economisch-administratieve-beroepsopleidingen/>).

Tot slot heeft de CMMBO eind 2019 een aanvraag van een mbo-instelling ontvangen om een advies te geven over een verschil van inzicht met een andere mbo-instelling over diens voorgenomen start van een opleiding per komend schooljaar. De Commissie brengt hierover begin 2020 een advies uit.

6.2 Fusietoets

Er zijn in 2019 geen aanvragen voor een fusietoets ingediend. Door het secretariaat van de Commissie is aan enkele mbo-instellingen die overwegen te gaan fuseren uitleg gegeven over de inhoud en procedure van de fusietoets.

6.3 Kleinschalige, unieke opleidingen

In 2019 zijn door ROC Midden-Nederland bij het secretariaat van de Commissie drie aanvragen ingediend voor het verkrijgen van het tijdelijk alleenrecht voor de kleine, unieke opleidingen Betonreparateur, Natuursteenbewerker en Parketteur. Deze aanvragen zijn conform regelgeving voorgelegd aan de minister van OCW voor een besluit over ontvankelijkheid van de aanvragen. De minister heeft geconcludeerd dat het voortbestaan van deze opleidingen alleen in gevaar komt als een tweede instelling de opleidingen aan

zou willen bieden. Daarom acht de Minister het niet passend om nu een onderzoek in te stellen naar het toekennen van een alleenrecht voor deze opleidingen. Daarnaast adviseert de Minister het ROC Midden-Nederland om op het moment dat deze situatie zich wel concreet kan voordoen een signaal op basis van de zorgplicht doelmatigheid in te dienen.

De CMMBO heeft dus geen verzoek van de Minister ontvangen om een advies over het tijdelijk alleenrecht voor de betrokken drie opleidingen uit te brengen.

6.4 Communicatie

Website:

De Commissie beheert een eigen website. Deze bevat onder meer informatie over relevante wet- en regelgeving, door de CMMBO uitgebrachte adviezen en informatie over taken en werkwijze van de CMMBO. Ook relevante besluiten door de minister van OCW worden via de website openbaar gemaakt.

Nieuwsberichten:

Een aantal keren per jaar stuurt de CMMBO een digitaal nieuwsbericht met daarin actuele onderwerpen op het gebied van macrodoelmatigheid. Hiermee wordt de lezer op de hoogte gehouden van uitgebrachte adviezen en het onderzoek naar macrodoelmatigheid en arbeidsmarktrelevantie van het aanbod van mbo-opleidingen. Rond de 420 abonnees ontvangen momenteel de digitale nieuwsberichten via de mail.

Publicaties:

De volgende tabel 3.3 geeft een overzicht van de in 2018 op de website gepubliceerde adviezen en andere documenten van de Commissie. De adviezen zijn integraal te raadplegen via www.cmmbo.nl

Door publicatie van de adviezen wordt kennis gedeeld en kunnen mbo-instellingen, andere belanghebbenden en belangstellenden met deze inzichten hun voordeel doen. Tevens bieden de publicaties transparantie over de werkzaamheden van de Commissie.

Tabel 3.3: Overzicht van in 2018 op de website www.cmmbo.nl gepubliceerde adviezen en andere documenten:

Publicaties	Datum
Uitspraak rechter in beroep Horizon College tegen intrekking rechten DTP-opleidingen	02-05-2019
CMMBO Jaarverslag 2018	07-05-2019
Reflectie op advies SBB over doelmatigheid vier creatieve beroepsopleidingen	02-09-2019
Evaluatie wet- en beleidsregel macrodoelmatigheid mbo	10-09-2019
Advies Profiel van mbo-studenten van economisch administratieve opleidingen, deel 1	22-12-2019

Bijeenkomsten en gesprekken:

In 2018 heeft de Commissie macrodoelmatigheid mbo bij diverse gelegenheden informatie gegeven over macrodoelmatigheid en de fusietoets en haar (concept)adviezen besproken en toegelicht.

Tabel 3.4 geeft een overzicht van enkele van deze bijeenkomsten.

Tabel 3.4: Overzicht van bijeenkomsten in 2018:

Bijeenkomsten en gesprekken	Datum
Interview met ResearchNed over evaluatie wet en beleidsregel macrodoelmatigheid	07-05-2019
Gesprek met MBO Raad over zelfregulering doelmatigheid creatieve opleidingen	15-05-2019
Gesprek met SBB over nieuwe werkwijze doelmatigheid (creatieve) opleidingen	21-06-2019
Gesprek met minister van OCW	11-11-2018
Gesprekken met roc's over pilot economisch-administratieve opleidingen	Najaar 2019

CMMBO

commissie
macrodoelmatigheid
mbo

CONTACT

Bezoekadres

Parkstraat 83
2514 JG Den Haag

Postadres

Postbus 85498
2508 CD Den Haag

070 - 7504570

info@cmmbo.nl

www.cmmbo.nl